

## Nagy Lászlóról egy vers ürügyén

Most már a történeti igazságnak is tartoznánk megvallani: hajdani, vele egyidőben indult pályatársai, milyennek láttuk az irodalomba belépő Nagy Lászlót. Amikor az Eötvös Kollégium könyvtárának folyóiratpolcáról levettem a *Valóság*, a népi kollégiumok folyóiratának friss számát, s elolvastam benne az addig ismeretlen nevű F. Nagy László verseit, nemcsak a meggyőződés lobbant belém, hogy tagoló, súlyos szavakkal megérkezett valaki, akire vártunk, de kíváncsiságom is nyomban föltámadt. Azonosítani szerettem volna a költőt a személyiséggel, hallani az eleven hangot, mely a rokonérzések, a közösségi küldetés jogán ekkora biztonsággal szól helyettünk.

Kérdeztem róla valakit, aki bejáratos volt a *Valóság* szerkesztőségébe. Leírta az arcát s különös ismertetőjelként hozzátette: „Süt belőle a tehetség.”

Úgy látszik, ennyi eligazítás elég volt ahhoz, hogy pár héttel később, 1948 tavaszán anélkül, hogy közben fényképét láttam volna, rátaláljak. A bölcsészet akkori szörnyű, Múzeum körüti épületében, talán egy 6-os terembei gyűlésről sodródtunk kifelé. A lépcsőkanyarból visszanezve pillantottam meg kollégista társai között. Nem annyira botra támaszkodó bicége volt feltűnő, hanem ahogy a lépés közben hátra-feszült váll, mell, arc körül különös, hőköltető atmoszféra támadt, valamiféle szigorú méltóság és függetlenség légköre.

Egy évvel később hangját is hallhattam véletlenül, a Rákóczi út és a Múzeum körút sarkán levő könyvszátonnál. Első kötete, a *Tűnj el fájás* szerzőjeként éppen *Zuhanyag* című versét intonálta, melynek sorvégen nyomatékos, dacos hangütése először keltett bennem föltétlen bizalmat e ritmus jövőt hordozó, teremtő ereje iránt.

Ahogy ott állt a barnapiros arcú fiatalember, rövidujjú, kihajtott galléros ingben, vaskos, izmos karral, maga volt az elszánt kinyilatkoztatás. Versmondó dikciója semmit se enyhített a mássalhangzók fenyegető érdekességén. Egész testi valója eggyélénygült a magabízó súlyos ritmus lüktető lendületével.

Pedig az 1949-es tavaszra próbáló, nehéz idők következtek. Egyik költőtársa — korábbi és későbbi nagyrabecsülője —, panaszolva mondta, hogy F. Nagy szántszándékkal beszűkíti horizontját. Bedobta a kályhába X. Y. nemzedéktársunk új verskötetét... Megveti az ilyen apolitikus, esztéta költőket. „Tudod, az a Laci legnyobb baja, hogy nem akar tanulni.”

Savanyúbb irodalmi totalizátorok már le is írták a befutó listáról a *Tűnj el fájás* költőjét. „Mit lehet várni tőle, aki új versgyűjteményét *A tűzér és a rozs* címen jelenteti meg?”

Aztán négy évvel később a Gorkij fasorból az Oktogonon át, melengető tavaszi fényben, együtt ballagok vele, a „Nap jegyesével”. Nem is tudom, voltaképpen bemutatkoztunk-e valaha egymásnak. Nincs szükség sok magyarázkodásra. A melletttem lépkedő, kevés szóval, feje, arca mozdulásával is sokat mond. S beszélnek helyette a kiküzdött biztonság új vallomásaként versei. Amit költészet és arca első megpillantásakor éreztem, az egyszeri igazságnak ugyanaz a szigorúan elszánt öntudata a szavakat indulati csomókba fogó berzsenyis ereje feszül abban az egyetlen sorban is, mely akár mottója lehetne megváltódott lírájának: „Dal hamis húron pendülni ne merjen.”

Sokszor átélhettük azóta, hogy a test és lélek megrázkódtatásaiból újra meg újra föltámadó Nagy László helyettünk beszél, ahogy a közönybe tiport méltóság szétdúlt igéit bonthatatlan rendbe kényszeríti. A sok példa közül hadd idézzek mindössze egyet. Rövid írás. Nem haladja meg a szonett terjedelmét se.

*Péter és Julcsa a lépcsők legtetetjén,  
háttal a kapunak harangszavú délben,  
seregek a fényben, százezer fő meg szekér,  
aknaszilánkos gebékkel fohászokodva állunk:  
mi vagyunk a Himnusz, s Péter ama tiszta ingben  
megborzong a köig, látva az ünnepi bárányt,  
látva a kenyeret, bort s az áldozat sugallatától  
megütve kifakad a lebitangolt Haza nevében  
s mutat ujjal a kötornyok tumultusára:  
AMÍG EZ A HÁZ NEM A MIÉNK — nem a miénk,  
visszhangzik bennem, aki könyöklök ott egy lovacskán  
s tudom: az idő a miénk, tudom: a köveknek is  
távlat a por, mert áthullhat minden a rostán.  
De soha az ő képük, soha a mi fiatal arcunk.*

A már hetvenes években íródott költemény *A versben bujdosó* kötetben kapott helyet. Teljes értelme onnét magyarázható, szerzője hová iktatta be. A „Seb a cédruson” című első ciklusban találjuk. A verscsoport élén a Csontváryt idéző, de forradalmárok, költők, írók, festők nevét litániázva soroló, képversnek is tekinthető prológus eleve szuggerálja: az idő által lebírt, múltból sajgó, máig is olthatatlanul fájó, mert továbbélő jelenésekkel szembesülünk az itt következőkben. Nyolc egymásutáni versnek címzettje, nyíltan kimondott hőse van: Bartók, Hölderlin, Ady, Lorca, Krúdy, Egry, Tamási Áron. Az utánuk beiktatott *Az országház kapujában*, 1946-nak is vannak személyes szereplői. A vers mindjárt velük kezdődik: „Péter és Julcsa a lépcsők legtetetjén”, ám nem okvetlen szükséges tudnunk, hogy Veres Péterről és feleségéről, Nádasdi Juliskáról van szó. Nagy László nem azért általánosít, hogy a helyzet konkrétságát ködösítse, mitizálja. Többet akar, mint amit egy parasztpárti nagygyűlés, vagy „újkenyér ünnepe” szociográfusian egzakt képe adhat. Az élmény olyannyira a lélek mélyrétegeiből való, hogy kifejezésekor törvénytzerűen a népmese, a legenda, a biblikus pátosz megindultságába kell fogódznia. S még egy járulékos bizonyíték, mely a költő szerkesztési intenciójára mutat vissza. A „Seb a cédruson” ciklus személyekhez, méghozzá eszményített alkotókhoz címzett versei után éppen *Az országház kapujában* a fordulópont. Ezt követőleg a gyerekkori első özvegyeségről, a tüdővérzéssel hóba bukott karácsonyfás emberről, a Harminckettes Gyalogezred síremlékéről s a meghalt apáról szóló vallomások sorakoznak. Az 1946-ot idéző látomás tehát még a felsőiskolai hátsországhoz kötődik, — mindenesetre azt a köztes drámai szituációt mutatja föl, amikor a költő a jövőért sereglő közösség névtelenjeként közvetlenül a szellemi kiválasztódás előtt áll. Maj szemszögből persze kétszeresen is szimbolikus, hogy az ifjú Nagy László egy lovacskán könyökl, egy lovacskán, amely nemcsak a jövőendő pegazus, de amelyet éppen ő búcsúztat el majd véglegesen. 1946-ban azonban az iszkázi ifjú a *százezres* sereg egyike, a Himnuszban megtestesülő, fohászokodó közösség része. Ebből az aspektusból, a meg nem valósult lehetőség fájdalomja miatt is fenségesebb, tisztelethordozóbb ez a köznapitól elvonatkoztató, már-már népmesei indítás: „Péter és Julcsa a lépcsők legtetetjén...” S mindezzel együtt az Országház előtti esemény attól válik szorongatóan széppé, hogy a földézett valóság történeti tényei is fölviannak benne: maga a Himnusz, a tiszta legendájú népet, hazát egybegondoló parasztvezér, („ember ő, aki a legszebb magyar karrierben sem veszítette el lába alól a földet, s a gerincet testében... a ránk virradó szocializmusnak kívántam olyan vezetőt, mint Veres Péter” — írta róla Németh László 1943-ban és 1967-ben) — s a valóságos szinten valódi kellékei a felvonult szekerek, az „aknaszilánkos gebék”. S a dokumentumon túl is elevenné pedig a költői megjelenítés szívdobogató lázától válik mindez.

Már a *Deres majális* költőjétől hallottam, hogy sokallja saját verseiben a szke-

matikus tagolást, a túlságosan muzsikás formákat. Ezúttal, kivált a költemény indításában, ismétелhetetlenül eredeti, alkalmazkodóan ritmikus formát talál. A lépcsőzve hosszabbodó sorokban az anapesztikus aprózás, majd a sorközépről szándékoltan visszaszólı ragrım (délben — fényben), a fület, szemet elárasztó hangzó és láttató mozzanatok monumentálissá tágítják a jelenetet:

*háttal a kapunak harangszavú délben,  
seregek a fényben, százezer fı meg szekér ...*

A költő másik természetes nyelvi bravúrja, ahogy az „áldozat sugallatától megütött” szónok hevületének, gesztusainak *crescendóját* követi, egészen a nagybetűkkel jelzett fölkiáltásig: AMÍG EZ A HÁZ NEM A MIÉNK — ... Akusztikusan és értelmi utánagondolás szerint egyaránt tökéletes, ahogy az utolsó három szó térben és lélekben, a helyszínen és a történelmi időben tovább visszhangzik.

S ami konzekvencia ezután következik, abban nem csak a huszonegy éves fiatalember jövőt követelő elszántsága, de az ötvenhez közelítı férfi illúziótlán hite is benne van. A különös, irdatlan távlatba feszített, de reális munkafolyamatot is érzékeltető képes beszéd végül filozofikus fogalmiságba emelkedik, az elmúlás könyörtelen tilalmát sőríti mementóvá:

*tudom: az idő a miénk, tudom: a köveknek is  
távlatá por, mert áthullhat minden a rostán.*

Ide, az antitézis után, a tizenharmadik sor végére — bár az eddig szabadon szövdő szintaxis nem indokolja — hirtelen-váratlanul pont kerül. Miért? Azért, hogy a tizennegyedik sorban kijelentett fogadalom summája külön hangsúlyt kapjon, hogy a hűségeskü eleven tüzét árássa az elévülhetetlen képre, amikor *ők* ott a lépcső legtetetjén, s a köréjük seregelték (a drámai helyzetet rögzítı tanúval együtt) a sorsjobbítás kataraktikus indulatában, szinte az örökkévalóságot kihívóan össetalálkoztak.

\*

Első versét olvasva, szavai mögött nyomban az arcát kerestem. S lám, Nagy Lászlónak ugyancsak igen fontos volt a formátumunkat, igazi lényegünket őrző eleven arc. Az övét utoljára megörökítı televíziós nyilatkozatban az ötszáz évvel későbbi utódokat is így szólította meg: „Ha lesz emberi arcuk...” Lehet, hogy a lelki látvány, melyet 1946-ban az Országház előtt utódainknak ő fényképezett le s hívott elő nekünk, már ötven év múlva sem lesz teljes érzelmi-gondolati hitellel fölidézhető. Azoknak, akik a még megtestesülhetı hitben társai lehettek, annál inkább vállalniuk kell ezt a testamentumot.

A vers szerzıje megjelölt bennünket, ránbízta embereit és önmagát. Amikor meghalt, így módosult bennem az Országház előtti fogadalom utolsó sora: „*De soha az ő képük, soha az ő eleven arca.*”